

บทบาทการต่างประเทศของเจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราช(น้อย)

ดังที่กล่าวมาในบทข้างต้นแล้วว่า เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองเอกที่สำคัญทางภาคใต้ มีท่าเรือและกองทัพเรือที่เข้มแข็งที่เมืองศรี และ มีเจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราช(น้อย) เป็นเจ้าเมืองที่มีบทบาทและอำนาจมากในหัวเมืองปักษ์ใต้ นอกจากนี้ไทยยังมีนโยบายที่จะขยายเขตแดนลงไปยังหัวเมืองมลายู ได้แก่ เมืองเประและเมืองสลังงอร์ รัฐบาลอังกฤษซึ่งกำลังมีอำนาจและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอยู่ในรัฐมลายูจึงพยายามชักชวนการขยายอำนาจของเจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราช(น้อย) ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๓๖๕ รัฐบาลอังกฤษมีกรณีพิพาทกับพม่า จึงชักชวนไทยให้ช่วยรบ รัฐบาลอังกฤษที่ป็นังได้รับมอบหมายจากรัฐบาลอังกฤษที่เบงกอลให้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากไทยผ่านทางเจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราช ฉะนั้นเจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราชจึงมีบทบาทเกี่ยวกับการต่างประเทศมากอยู่ ทั้งทางด้านการค้าขายต่างประเทศ และความสัมพันธ์กับบริษัทยินดีเคียววันออกของอังกฤษ

๖.๑ การค้าขายต่างประเทศ

การติดต่อทางการค้าขายกับต่างประเทศนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ ให้เจ้าพระยามนทรศรีศรธรรมราช(น้อย) เป็นกำลังสำคัญในหัวเมืองปักษ์ใต้ในการค้าขายกับต่างประเทศ ซึ่งจะติดต่อค้าขายกับจีนเกาะหมาก(หรือป็นัง) และอินเดียนั้นเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากเมือง

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ ๒, หน้า ๑๘๕ - ๑๘๖.

^{๒๖} หองสมุดควชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๔ (พ.ศ. ๒๓๕๕)

นครศรีธรรมราชที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคกลางภาคใต้ ไม่ไกลจากทางราชธานีเกินไป การติดต่อหรือขนสินค้าจากกรุงเทพฯ มาลงสำเภานั้นนครศรีธรรมราชนั้นมาทางเรือสะดวก สินค้าทางภาคใต้อีกมีมากพอที่จะเป็นสินค้านำไปขายยังต่างประเทศ พระยานครฯ ก็เป็นผู้ที่มีความสามารถในการต่อเรือกำปั่น เรือสำเภาและเรือรบเรือไล่ไว้ เพื่อทำการค้าและคุ้มครองความปลอดภัยในการเดินทางไปค้าขายยังต่างประเทศ ท่าเรือที่สำคัญในสมัยนั้นมีเมืองนครศรีธรรมราชทางฝั่งตะวันออก และเมืองศรีทรางฝั่งตะวันตก

พระยานครฯ มักจะได้รับมอบหมายจากราชธานีให้จัดการต่อเรือสำเภาบ้างหรือกำปั่นบ้าง จัดการจัดลูกเรือโดยมากเป็นชาวจีนจากเกาะหมาก^๒ จัดสินค้า เช่น คีบูก รังนก ช้าง พานเงิน ไม้ และอื่น ๆ นอกจากนี้ยังจัดกำลังคุ้มครองให้ทุกครั้งที่มีการออกไปค้าขาย ผลประโยชน์ส่วนใหญ่นครฯ ก็เก็บจัดส่งเข้ามายังราชธานี

การค้าระหว่างประเทศนี้ทำรายได้ให้กับราชธานีมาก โดยเฉพาะการค้าช้างและคีบูกในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๕ - พ.ศ. ๒๓๖๒ พระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ได้จัดเรื่อนำช้างและคีบูกไปขายที่อินเดียหลายครั้ง ส่วนการค้ากับจีนเป็นการค้าโดยสำเภาและท่าไม้ซุงเหมือนการค้ากับอินเดียและเกาะหมาก^๓ ทั้งสองจะเป็นเพราะระยะทางไกลมาก ส่วนการค้ากับเกาะหมากนั้นไทยได้ติดต่อทำการค้าขายกับเกาะหมากมานานแล้วโดยนำคีบูกไปขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้ากลับมา แต่โดยมาก

^๑ หองสมุควชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๘๐ (พ.ศ. ๒๓๖๑)

เลขที่ ๕.

^๒ หองสมุควชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๙๔ (พ.ศ. ๒๓๖๐)

เลขที่ ๑๒.

^๓ หองสมุควชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๙๔ (พ.ศ. ๒๓๕๕)

เลขที่ ๑๐.

แล้วไทยจะเป็นฝ่ายไปซื้อสินค้าจากเกาะหมากมากกว่า เป็นสินค้าประเภทพรรณไม้ เครื่องแก้ว และโคมต่าง ๆ เป็นต้น

ในระยะปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวการค้าต่างประเทศที่จัดทำโดยเจ้าพระยาอนุครศรีธรรมราชลดน้อยลงมาก เนื่องจากพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ยุ่งกับการผนวกไทรบุรี การขยายอำนาจลงไปยังเมืองเประและเมืองสลังงอร์ และการปราบปรามรักษาความสงบในหัวเมืองมลายู

๖.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพระยาอนุครศรีธรรมราช(น้อย)กับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษมาตั้งสถานีการค้าที่เกาะปีนังใน พ.ศ. ๒๓๒๕ และเข้ากินแคนโปรวินซ์ เวสต์ เดย์ที่ติดกับรัฐไทรบุรีใน พ.ศ. ๒๓๔๓ คงเป็นสาเหตุทำให้ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไม่ไว้วางใจเจ้าพระยาไทรบุรี(ปะแวงวัน) และบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่ปีนังนัก เพราะเจ้าพระยาไทรบุรีมีการติดต่อกับปีนังตลอดมา และในตอนต้นรัชกาลที่ ๒ อังกฤษเริ่มพยายามหาผลประโยชน์ทางการค้าในแถบรัฐมลายูยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงทรงเห็นชอบโปรดฯ ให้พระยานครศรีธรรมราช(น้อย) เตรียมกำลังยกไปตีเมืองไทร ซึ่งเป็นประเทศราชของไทยมาไว้เป็นส่วนหนึ่งของไทยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๖๔ เจ้าพระยาไทรบุรี(ปะแวงวัน)หนีไปอยู่เกาะหมาก ชาวไทรบุรีก็พากันอพยพเข้าไปอยู่ในเขตแคนโปรวินซ์ เวสต์ เดย์ของอังกฤษ ไทยกับอังกฤษที่ปีนังจึงเริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น

^{๑๖} หอสมุดวชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๘๒ (พ.ศ. ๒๓๖๓)

เลขที่ ๕.

^๒ Henry Burney, The Burney Papers. Vol.V part I.p.118.

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ได้เขียนจดหมายติดต่อกับนายโรเบิร์ต ฟิลลิปป์ ข้าหลวงอังกฤษที่ปีนังขอให้ส่งตัวเจ้าพระยาไทรบุรี(ปะแงร์)ให้กับไทย แต่ นายฟิลลิปป์ปฏิเสธโดยอ้างว่าเจ้าพระยาไทรบุรีเป็นมิตรกับอังกฤษมาก่อนอังกฤษจึงต้อง ให้ความคุ้มครองเมื่อเจ้าไทรบุรีมาขอลี้ภัย ในระยะนี้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพระยา นครากับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่ปีนังไม่สู้จะดีนัก เพราะเจ้าพระยานครฯ คงจะไม่พอใจฝ่ายบริษัทอยู่บ้างและทางบริษัทก็คงจะไม่พอใจเจ้าพระยานครฯ อยู่่มาก เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ นายจอห์น ครอว์ฟอร์ด เป็นทูตของอังกฤษเดินทาง มาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยที่กรุงเทพฯ ในต้นปี พ.ศ. ๒๓๖๕ ได้กล่าวหาเจ้าพระยานครฯ ต่อราชสำนักว่า เจ้าพระยานครฯ ได้ทำการเรียกเกณฑ์ของจากเมืองไทรบุรีโดยที่ทาง ราชธานีไม่ทราบหลายครั้งซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวเมืองไทรบุรีมากอยู่เสมอ เจ้าพระยานครฯ เป็นศัตรูกับเจ้าพระยาไทรบุรีจึงเกิดการรบกันขึ้น เจ้าพระยาไทรบุรี ต้องหนีไปอยู่เกาะปีนังเพราะไม่ทราบจะร้องเรียนกับผู้ใด เจ้าพระยานครฯ ยังมี จดหมายใช้ภาษาที่แข็งกร้าวกับข้าหลวงปีนังให้ส่งตัวเจ้าพระยาไทรบุรีคืนมาให้ ฉะนั้น ทางข้าหลวงปีนังเสนอให้รัฐบาลไทยขับไล่เจ้าพระยานครฯ และคืนเมืองไทรบุรีให้กับเจ้า พระยาไทรบุรีดังเดิมอันจะทำให้สัมพันธภาพระหว่างไทยกับบริษัทอินเดียตะวันออกของ อังกฤษดีขึ้นมาก

แต่ข้อกล่าวหาของฝ่ายอังกฤษนั้นทางราชธานีไม่เห็นด้วย เนื่องจากทาง รัฐบาลเห็นชอบและโปรดฯ ให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชยกทัพไปผนวกเอาเมืองไทรบุรี ไว้ ฝ่ายอังกฤษคิดว่าเจ้าพระยานครฯ ทำไปโดยพลการและต้องการที่จะให้เจ้าพระยา ไทรบุรีกลับไปครองดั่งเดิมซึ่งจะทำให้สามารถติดต่อซื้อเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรีได้ โดยไม่เสียภาษีดังเช่นเคย เนื่องจากที่เกาะปีนังผลิตอาหารไม่พอเลี้ยงตัวเองต้องคอย ฟังพาท้ายเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรีตลอดมา นอกจากนี้อังกฤษคงจะเห็นว่าเจ้า พระยานครฯ จะใช้เมืองไทรบุรีเป็นที่มั่นขยายอิทธิพลลงไปยังรัฐมลายูอื่น ๆ อีก อังกฤษ

จึงต้องการใช้เมืองไทรบุรีเป็นรัฐกันชนป้องกันการขยายอำนาจของไทยและเพื่อให้
อังกฤษมีโอกาสค้าขายกับรัฐมลายูต่าง ๆ ได้สะดวก^๑

การเจรจาของนายจอห์น ครอว์ฟอร์ดที่กรุงเทพฯในเรื่องการกล่าวหา
เจ้าพระยานครฯ และกรณีที่จะให้เจ้าพระยาไทรบุรีกลับมารองอำนาจดั้งเดิมต้องล้ม
เหลวลง เจ้าพระยานครฯได้รับมอบหมายจากราชธานีให้จัดการปกครองเมืองไทรบุรี
และไปรดาตั้งพระยาอภัยภูเบศร์ (แสง) บุตรเจ้าพระยานครฯเป็นพระยาไทรบุรีต่อมา
ทั้งนี้อยู่ในการดูแลของผู้เป็นบิดา ทางฝ่ายอังกฤษเมื่อเห็นท่าทีของไทยไม่ยินยอมตาม
ข้อเสนอทั้งกล่าวและคงจะเห็นกองกำลังของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) โดย
เฉพาะกองทัพเรือที่มีกำลังเข้มแข็งเป็นต่อฝ่ายอังกฤษที่ป็นิ่งซึ่งกำลังมีกรณีพิพาทกับ
ฮอลันดาในแหลมมลายูตอนล่างอยู่ อังกฤษจึงยังไม่พร้อมที่จะเป็นศัตรูกับไทย ข้าหลวง-
ใหญ่ของอังกฤษที่เบงกอล คือ ลอร์ด แอมเฮิร์สต์ (Lord Amhurst) จึงมีคำสั่งให้
ข้าหลวงป็นิ่งคือ นายโรเบิร์ต ฟูลเลอร์ตัน (Robert Fullerton) มีให้เข้าก้าว
กายเรื่องเมืองไทรบุรีของไทยอีก^๒

อย่างไรก็ตามรัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งก็คงยังพยายามสนับสนุนให้เจ้าพระยา
ไทรบุรีทางอ้อมอยู่เสมอ เช่น ใน พ.ศ. ๒๓๖๕ เจ้าพระยานครฯ(น้อย)มีจดหมายไป
ต่อว่านายฟูลเลอร์ตันที่ปล่อยให้เจ้าพระยาไทรบุรียุแห่ชาวมลายูในเกาะลังกาวิเป็นชนก
เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพระยานครฯกับรัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งจึงไม่สู้จะดีนัก
เจ้าพระยานครฯคงจะหวาดระแวงอังกฤษและไม่ไว้วางใจที่อังกฤษให้การสนับสนุนเจ้า-
พระยาไทรบุรีอย่างลับ ๆ ส่วนรัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งก็หวาดระแวงและไม่พอใจว่าเจ้า-
พระยานครฯจะขยายอิทธิพลลงไปในรัฐมลายูอื่น ๆ อีก แต่ต่อมาฝ่ายอังกฤษเริ่มค่อยๆ

^๑ Henry Burney, The Burney Papers Vol.V part I, p. 119.

^๒ Ibid., p. 121 - 122.

^๓ กรมศิลปากร, เอกสารของครอว์ฟอร์ด. หน้า ๔๖.

เปลี่ยนแปลงท่าทีคือเจ้าพระยาฯและไทยมากขึ้น เมื่อตระหนักเห็นถึงความสำคัญ
ของเจ้าพระยาฯในหัวเมืองปัตตานีและเมื่ออังกฤษประกาศสงครามกับพม่าใน
พ.ศ. ๒๓๖๖

การติดต่อขอพบเจ้าพระยาฯศรีธรรมราช(น้อย)ของนายเจมส์ โลว์ ตัวแทนของบริษัท
อังกฤษ

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๓๖๖ รัฐบาลอังกฤษประกาศสงครามกับพม่า ลอร์ด
แอมเฮิร์สต์ ได้คาดหวังว่าจะได้เมืองทวายและมะริดซึ่งอยู่ทางตะวันตกของไทย
แต่เนื่องจากขาดเสบียงอาหารและเรือในการขนส่งลำเลียง จึงมีคำสั่งให้นายฟูลเลอร์ตัน
ข้าหลวงป็นิ่งส่งคนไปติดต่อขอความร่วมมือและความช่วยเหลือจากเจ้าพระยาฯ
นายเจมส์ โลว์ ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนเดินทางไปพบและเจรจาในเรื่องนี้

นายเจมส์ โลว์ ออกเดินทางในคืนมิถุนายนไปแวะที่เมืองไทรบุรีก่อนเพื่อ
แจ้งความประสงค์ให้พระยาอภัยภูเบศร์ (แสง) ทราบและมีจุดหมายไปยังเจ้าพระยาฯ
ที่เมืองนครศรีธรรมราชเพื่อขอพบและเจรจา เจ้าพระยาฯมีจุดหมายตอบให้นายโลว์
ไปรอพบที่เมืองตรัง โลว์ได้เดินทางไปถึงเมืองตรังในวันที่ ๑ สิงหาคม^๒ และได้มี
จุดหมายถึงเจ้าพระยาฯอีกฉบับหนึ่งเพื่อขอพบเจรจาขอความช่วยเหลือในการรบกับ
พม่าและเพื่อเจรจขอให้เจ้าพระยาฯไทรบุรีคืนมาครองเมืองไทรบุรีด้วย เจ้าพระยาฯ
เงี้ยวไม่ยอมตอบและไม่ยอมส่งข่าวใด ๆ ให้นายโลว์ทราบเลยประมาณ ๑๐ วัน โลว์เห็นว่าการ
กระทำเช่นนี้คงเป็นเพราะเจ้าพระยาฯจะไม่ยินยอมให้พบ จึงเดินทางกลับป็นิ่ง ก่อน
เดินทางโลว์ได้เขียนจดหมายถึงเจ้าพระยาฯพระคลังและถึงเจ้าพระยาฯเพื่อแจ้งเรื่อง

^๑ Nicholas Tarling, British Policy in the Malay Peninsular
and Archipelago 1824 - 1871, p. 31.

^๒ Henry Burney, The Burney Papers. Vol. V part I,
pp. 132 - 134.

อังกฤษทำสงครามกับพม่าให้ทราบด้วย

ความมุ่งหวังในการขอความช่วยเหลือจากเจ้าพระยามนทรราชของอังกฤษจึงล้มเหลวลง ทั้งนี้เจ้าพระยามนทรราชไม่สามารถตัดสินใจเองได้ ต้องรอคำสั่งจากราชธานี และทางราชธานีเองก็คงจะตัดสินใจยังไม่ได้เนื่องจากยังไม่เชื่อว่าอังกฤษจะสามารถรบชนะพม่าได้ ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคตในคืนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ ค่าย^๒ เรื่องการติดต่อกับเจรจากับโลว์ของเจ้าพระยามนทรราชจึงหยุดชะงักลง

อย่างไรก็ตามการที่ข้าหลวงปิ่นส่งโลว์มาขอพบเจ้าพระยามนทรราชนี้ แสดงให้เห็นว่าฝ่ายอังกฤษเห็นความสำคัญของเจ้าพระยามนทรราชในฐานะตัวแทนของราชธานีในหัวเมืองปักษ์ใต้มากขึ้น

ในระหว่างที่อังกฤษทำสงครามกับพม่า อังกฤษพยายามส่งคนเดินทางมาแจ้งเรื่องสงครามกับเจ้าเมืองต่าง ๆ ของไทยทั้งฝั่งตะวันตกและมีจุดหมายแจ้งเข้ามาเรื่อยเพื่อทำความเข้าใจกับไทย ให้ไทยเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ หลังจากที่ส่งนายโลว์มาขอความช่วยเหลือจากเจ้าพระยามนทรศรีธรรมราช(น้อย) ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ ไม่สำเร็จแล้ว ระยะเวลาหลังอังกฤษไม่ต้องการความช่วยเหลืออีกทั้ง ๆ ที่เจ้าพระยามนทรฯ เสนอยอมจะให้ความช่วยเหลือด้านเสบียงอาหาร ช้างบรรทุก และเรือลำเดียวในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๓๖๗ ทั้งนี้เพราะอังกฤษเริ่มมีชัยชนะพม่าได้หลายเมือง^๓ ซึ่งเป็นเหตุให้เจ้าพระยามนทรฯ เริ่มเปลี่ยนแปลงท่าทีจากการไม่ยอมเจรจาหรือตอบคำขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลอังกฤษที่ปิ่นมา เป็นการแต่งตั้งคณะทูตนำจดหมายของเจ้าพระยามนทรฯ ไป

Henry Burney, The Burney Papers. Vol. I part IV,

p. 583.

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒. หน้า ๒๐๘.

^๓ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอเนย์. เล่ม ๒ ตอน ๑ หน้า ๔๖-๔๘

และ ๕๕ - ๕๖.

เสนอให้ความร่วมมือถึงเกาะป็นัง

อย่างไรก็ดี เจ้าพระยามนคร ศรีธรรมราช (น้อย) ก็ยังมีไต่เกรงกลัวอำนาจของอังกฤษแต่ประการใดนัก คงเตรียมกำลังคนและกองทัพเรือที่เมืองตรัง ละงู ปลิศสตูล และไทรบุรี นายฟูลเลอร์ตันไค้สัง นายเฮนรี่ เบอร์นี่ มาเจรจาเกี่ยวกับโจรสลัด และโจรผู้ร้ายที่ปล้นสคมภเห็นอเกาะป็นังกับพระยาไทรบุรี (แสง) ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๓๖๔ นั้นได้ให้เบอร์นี่สอบถามชาวลี้ภัยการเตรียมกองทัพเรือของเจ้าพระยามนครฯ และให้ติดต่อกับขอพบเจ้าพระยามนครฯ ที่เมืองตรังโดยตรง นายฟูลเลอร์ตันมีจดหมายชี้ว่าถ้าเจ้าพระยามนครฯ ไม่ยอมให้เบอร์นี่พบที่ตรังครั้งนี้ ทางป็นังก็จะไม่รับผูกไทยอีก นายฟูลเลอร์ตันหวังจะให้เบอร์นี่เจรจาตกลงเรื่องการปราบปรามโจรสลัดจากฝั่งไทรบุรีไปปล้นทางเหนือของเกาะป็นัง รื้อฟื้นบัญชีหากการกลับคืนของเจ้าพระยาไทรบุรีและคักค้ำนการเตรียมกองทัพเรือที่จะรุกรานเมืองเประและเมืองสลังงอร์

เจ้าพระยามนคร ศรีธรรมราช (น้อย) ไม่ได้พบเบอร์นี่ที่เมืองตรัง แต่ได้มีจดหมายแจ้งไปยังนายฟูลเลอร์ตันด้วยการพยายามรักษาสัมพันธ์ภาพไว้ และใช้คำพูดที่นุ่มนวลว่าเจ้าพระยามนครฯ ยินดีที่จะให้เบอร์นี่พบที่ตรัง แต่ขณะนั้นคนกำลังจะเดินทางลงไปไทรบุรีภายใน ๔๐ วัน นับเป็นการปฏิเสธการพบเบอร์นี่ที่ละมุนละไม แต่เบอร์นี่เองเห็นว่าเจ้าพระยามนครฯ หาทางหลีกเลี่ยงการเจรจาและกำลังเตรียมกองทัพเป็นการใหญ่เพื่อมุ่งลงไปที่เมืองสลังงอร์จริง โดยถือโอกาสขณะที่อังกฤษกำลังพั่วพันท่าสงครามกับพม่าอยู่ และไม่มีกำลังที่เกาะป็นังมากพอจะต่อต้าน นายฟูลเลอร์ตันไค้สัง เบอร์นี่ไปเบงกอลเพื่อรายงานการปฏิบัติงาน สถานการต่าง ๆ และรับคำสั่ง นายฟูลเลอร์ตันไค้เสนอข่าวหลวงใหญ่ที่เบงกอลให้แต่งตั้งคณะทูตไปเจรจาและสัมพันธ์ไมตรีกับไทยที่กรุงเทพฯ เพราะ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔ - ๕๕ และ หน้า ๖๔ - ๖๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔ - ๗๕.

เห็นว่า การเจรจากับรัฐบาลของไทยเท่านั้นที่จะยุติปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับหัวเมืองมลายูและการค้า ทางอังกฤษทราบว่าเจ้าพระยาฯ เองก็ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาล นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเสด็จครองราชย์ใหม่คงจะทรงมีนโยบายติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น

ข้าหลวงใหญ่ที่เบงกอลได้ตกลงใจส่งคณะทูตมาเจรจากับราชสำนักไทยโดยแต่งตั้ง นายเฮนรี เบอร์นี่ เป็นทูต นายแม็คฟาร์เคอร์ (Macfarquhar) และนายฮาร์ริส (Mr. Harris) ศัลยแพทย์เป็นผู้ช่วยออกเดินทางจากเมืองกัลกัตตาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๔

ระหว่างที่เบอร์นี่กำลังเดินทางไปเบงกอลและเดินทางกลับมานั่งอีกนั้น นายฟูลเลอร์ตันสืบทราบข่าวว่าเจ้าพระยาฯ ครีหรรมาช (น้อย) เตรียมกำลังทัพที่เมืองตรัง ปัตติ และสตูลมากขึ้นเพื่อยกลงไปตีเมืองสงขลา อีกทั้งสั่งห้ามส่งข้าวในเมืองไทรบุรีออกนอก เหตุการณ์ดังครีหรรมาชขึ้นเพราะทางป็นังเริ่มเชื่อว่าเจ้าพระยาฯ กำลังจะไปโจมตีเมืองสงขลาจริงและทางป็นังได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเสบียงอาหาร นอกจากนี้อังกฤษยังหวังเกรงว่าไทยจะยกทัพโจมตีป็นังเพื่อจับกุมตัวเจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงร์) ข้าหลวงป็นังจึงขอเพิ่มกำลังจากข้าหลวงใหญ่ที่เบงกอลโดยด่วน พร้อมทั้งมีจดหมายลงวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๖๔ เตือนเจ้าพระยาฯ มิให้รุกรานรัฐเมืองเประหรือเมืองสงขลา โดยอ้างว่ารัฐทั้ง ๒ มีสัญญาผูกพันทางด้านการป้องกันกับรัฐมะละกาซึ่งอังกฤษกำลังเข้าครอบครองจากฮอลันดา นายฟูลเลอร์ตันเชื่อว่าถ้าเจ้าพระยาฯ ไม่สนใจในคำเตือนนี้แล้วก็จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันอย่างร้ายแรงระหว่างชาวสยามกับชาวอังกฤษ

Henry Burney, The Burney Papers. Vol. II part IV, pp. 106 - 108.

กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นี่. เล่ม ๒ ตอน ๑, หน้า ๕๕.

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓ - ๑๑๓.

แต่เจ้าพระยามครฯ(น้อย)มิได้หยุดยั้งตั้งจะ เป็นนโยบายของทางราชธานี
 ค่ายในการขยายอำนาจลงไปใ้รัฐมลายู เจ้าพระยามครฯได้เดินทางพร้อมขบวนทัพเรือลง
 ลงมาเมืองไทรบุรีในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๔ และมีจดหมายไปกับคณะทูตไทยชุดหนึ่ง
 ไปเกาะบีนัง ให้นายพลเลอร์ตันมาพบเจรจากที่เมืองไทรบุรี หรือส่งตัวแทนมาก็ได้ ๑ ทาที่
 ของเจ้าพระยามครฯ เริ่มยอมตีก่อเจรจากับอังกฤษตั้งตั้งนั้นคงเป็นเพราะเห็นอังกฤษ
 สามารถรบชนะพม่าหลายเมืองและคงประสงค์จะเจรจากโดยดี เพื่อขออนุญาตข้าหลวงบีนัง
 ให้ขบวนเรือผ่านลงไปทางใต้เพื่อจะโจมตีเมืองสลังงอร์ในระยะหลังนั้นเอง ๒

นายพลเลอร์ตันได้ส่งนายแมนจี (Mr. Maingy) เป็นตัวแทนไปเจรจาสอบ
 ถามเรื่องการเตรียมและการเคลื่อนขบวนกองทัพเรือครั้งนี้ เจ้าพระยามครฯอ้างว่า
 เป็นธรรมเนียมที่คนใหญ่โตเดินทางต้องมีขบวนเรือติดตามมากมาย นายแมนจีจึงถามให้
 เจ้าพระยามครฯตอบให้ชัดเจนว่าได้เตรียมกองทัพไว้เพื่อจะยกไปโจมตีเมืองสลังงอร์
 จริงหรือไม่ เจ้าพระยามครฯไม่ตอบตรง แต่กล่าวว่าเมืองสลังงอร์เคยโจมตีขบวน
 เรือของไทยที่นำเครื่องราชบรรณาการจากเมืองเประกลับมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕ จึง
 สมควรจะได้รับโทษ และกล่าวยืนยันว่าจะมีการเคลื่อนทัพลงไปทางใ้ก็จจะแจ้งให้
 นายพลเลอร์ตันข้าหลวงบีนังทราบก่อน ๓ ฉะนั้นเมื่อนายแมนจีกลับไปบีนัง นายพลเลอร์ตัน
 จึงยืนยันใจว่าไทยมีแผนการณ์จะยกกองทัพเรือไปโจมตีเมืองสลังงอร์ ซึ่งรัฐบาลอังกฤษ
 ยอมไม่ได้เนื่องจากอังกฤษเกรงว่าถ้าไทยจะยกกองทัพเรือไปโจมตีเมืองสลังงอร์
 แล้วจะขยายอำนาจลงไปยังรัฐยะโฮร์และรัมเบาจนตึกเขตแดนอังกฤษโดยมีช่องแคบที่
 อยู่ระหว่างสิงคโปร์ และอาณานิคมทั้ง ๓ ของอังกฤษ บีนัง สิงคโปร์ มะละกาก็จะแยก
 จากกัน ผลผลิตอันอุดมสมบูรณ์ในรัฐมลายูต่าง ๆ จะถูกไทยแย่งไป ๔

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๐ - ๒๓๓.
- ๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.
- ๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕ - ๒๖๔.
- ๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

รัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งจึงมีปฏิกิริยาต่อต้านการขยายอำนาจของไทยมากกว่า รัฐบาลอังกฤษที่เบงกอล เพราะฟูเลเตอร์ตันทราบว่าไทยเริ่มอ่อนให้อังกฤษขึ้นบ้าง แล้วหลังจากที่อังกฤษกำลังเป็นคู่ในการทำสงครามกับพม่า ฉะนั้นนายฟูเลเตอร์ตันจึง ส่ง นายเฮนรี เบอร์นี่ เข้าพบและเจรจากับเจ้าพระยามนทรฯ ที่เมืองไทรบุรีก่อนไป เสร็จที่กรุงเทพฯ เพื่อยังมีที่หยักกองทัพไปโจมตีเมืองสลังงอร์^๑

เป็นที่น่าสังเกตว่าในครั้งที่เจ้าพระยามนทรฯ (น้อย) ลงมาอยู่ที่เมืองไทรบุรี^๒ ทางราชธานีได้ส่งพระยาพิชัยสงครามจากกรุงเทพฯ มาเป็นที่ปรึกษาด้วย แสดงว่าการเจรจา การตัดสินใจของเจ้าพระยามนทรฯ ที่ได้ตอบกับนายแมนจันนั้นเป็นความเห็นชอบและเป็นนโยบายของทางราชธานีด้วย และทางราชธานีเห็นความสำคัญในการเจรจากับอังกฤษในระยะนี้มาก

เจ้าพระยามนทรศรีขริกรมราช (น้อย) ก็กับการทำข้อตกลงเบื้องต้นกับนายเฮนรี เบอร์นี่

นายฟูเลเตอร์ตันส่ง เบอร์นี่ เดินทางมาเจรจากับ เจ้าพระยามนทรศรีขริกรมราช (น้อย) ในเมืองแรกนี้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อคัดค้านการเตรียมกำลังไปโจมตีเมืองสลังงอร์เป็นสำคัญ^๓ เบอร์นี่เดินทางไปถึงเมืองไทรบุรีวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากเจ้าพระยามนทรฯ เบอร์นี่ได้รับอนุญาตให้เข้าพบและเจรจากับเจ้าพระยามนทรฯ ในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ในการเจรจา เบอร์นี่ใช้ล่าม ๓ คน คือ คนหนึ่งพูดภาษาอังกฤษและไทย อีกคนหนึ่งพูดภาษาฮินดูและไทยและอีกคนหนึ่งพูดภาษามลายูและไทย ส่วนใหญ่เจรจในเรื่องรัฐมลายูและรัฐไทรบุรี เบอร์นี่ชี้แจงว่าขณะนี้

^๑ Henry Burney, The Burney Papers. Vol. II part VI, p. 686.

^๒ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นี่. เล่ม ๒ ตอน ๑, หน้า ๒๒๗ และ ๒๒๘.

^๓ Henry Burney, The Burney Papers. Vol. I part IV, "Memorandum For Capt. Burney". p. 684.

อังกฤษเข้าครอบครองมะละกาแล้วจึงมีสิทธิอันชอบธรรมเหนือเมืองเประและเมือง
สลังงอร์ด้วย อังกฤษไม่ยอมรับว่าเมืองเประเป็นของไทย และถ้าไทยยกทัพไปตี
เมืองสลังงอร์ก็จะก่อให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งคงจะมีผลให้
เจ้าพระยาหนคราเกรงอังกฤษ ยิ่งได้รับการยืนยันจากเบอร์นีว่าอังกฤษจะชนะพม่า
แน่ ๆ ยิ่งมีส่วนทำให้เจ้าพระยาหนครายอมเซ็นสัญญาตกลงกันกับเบอร์นี ในวันที่ ๓๐
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๘^๑

ในการเซ็นสัญญาตกลงครั้งนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าทางราชธานีมีคำสั่ง
ให้เจ้าพระยาหนครา(น้อย)ตกลงกับเบอร์นีหรือไม่ แต่เบอร์นีกล่าวว่าเป็นการตกลง
ระหว่างพระยาหนครากับเบอร์นีในนามของข้าหลวงป็นิ่งเท่านั้นมิใช่เป็นการตกลงระหว่าง
พระมหากษัตริย์ไทยกับข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่อื่นเทียบ^๒ อย่างไรก็ตามเจ้าพระยาหนครา
คงจะได้รับอำนาจจากทางราชธานีในการตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐมลายูและรัฐ-
บาลอังกฤษ

ในข้อตกลงเบื้องต้น (Preliminary Treaty) พอสรุปใจความได้ว่า
รัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งสัญญาว่าจะให้รายาแห่งเมืองสลังงอร์ที่ยึดครองอยู่ปากน้ำเปรักออก
จากเมืองเประไป อังกฤษจะไม่เข้าแทรกแซงในเมืองเประ อังกฤษจะนำเงินมาชด-
ใช้ค่าเสียหายในคราวที่ทางสลังงอร์ปล้นเรือไทยเมื่อ ๓ ปีก่อนจำนวน ๒๐๐๐ คอลดาร์
สเปน และถ้าเจ้าพระยาไทรบุรี(ปะแงวัน)ไ้กลับมากครองเมืองไทรจะส่งดอกไม้ทอง
เงินและเงินจำนวนหนึ่งให้ไทยทุกปีโดยอังกฤษจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของเมืองไทร-
บุรี ทั้งนี้เจ้าพระยาหนครา(น้อย)ก็สัญญาว่าจะนำกำลังกองทัพเรือที่นำมาเมือง
ไทรบุรีแล้วกลับไปเมืองศรีลังกาภายใน ๒๐ วันและจะไม่ส่งกองกำลังเข้าไปอยู่หรือคุกคามรัฐ
เปรัก นอกจากนี้ยังอนุญาตให้อังกฤษซื้อเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรีโดยไม่ต้องเสีย
ภาษี และตกลงร่วมมือในการปราบปรามโจรสลัดร่วมกันอีกด้วย^๓

^๑ *Ibid.*, pp. 691 - 697.

^๒ *Ibid.*, p. 696.

^๓ รายละเอียดของสัญญาข้อตกลงเบื้องต้นนี้ ดูจากภาคผนวก ง.

จะเห็นได้ว่าเบอร์นี่ประสบผลสำเร็จในการยับยั้งการขยายอำนาจของไทยลงไปในประเทศสยาม ได้รับความร่วมมือจากไทยในการค้าและการปราบปรามโจรสลัด ข้อตกลงนี้เป็นผลและเป็นแนวทางในการทำสัญญาตกลงขึ้นสูงต่อมาในกรุงเทพฯ และเบอร์นี่ยังได้รับการยืนยันจากเจ้าพระยาบวรว่า ถ้าเบอร์นี่จะเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีที่กรุงเทพฯ แล้วเจ้าพระยาบวรจะร่วมเดินทางไปด้วย

การที่เจ้าพระยาบวรศรีธรรมราชขอมทำข้อตกลงกับเบอร์นี่ เนื่องจากคงจะเริ่มหวั่นเกรงอิทธิพลของอังกฤษที่กำลังจะตีพม่าได้ทั้งหมดอยู่แล้ว และการตกลงครั้งนี้ไทยก็ได้เสียเปรียบหรือเสียผลประโยชน์ไปนัก ถ้าเจ้าพระยาบวรไม่ตกลงทำข้อตกลงครั้งนี้ อีกทั้งยังขึ้นคือคงจะยกกองทัพเรือไปโจมตีเมืองสลังอร์ ก็อาจจะทำให้รัฐบาลอังกฤษโกรธเคืองหันมาใช้กำลังกับไทยก็ได้ ซึ่งความจริงแล้วเป็นแผนการของนายฟูลเลอร์ตันข้าหลวงป็นิ่งที่พุกและจดหมายข่มขู่เจ้าพระยาบวร (น้อย) ตลอดจนมา แต่รัฐบาลอังกฤษที่เบงกอลคงจะมีได้คิดจะเป็นปฏิปักษ์ถึงขนาดจะทำสงครามกับไทยเพราะหัวเมืองมลายูทั้ง ๒ นี้ (คือเมืองเประและเมืองสลังอร์) คงจะเห็นได้จากข้าหลวงใหญ่ส่งเบอร์นี่ให้มาเจรจาสร้างความเข้าใจกับไทยในเรื่องสงครามกับพม่า การเจรจาแลกเปลี่ยนไทยที่อังกฤษควบคุมอยู่และเขลยฝ่ายอังกฤษที่ไทยกวาดต้อนจากฝั่งตะนาวศรีไว้ เจริญการค้า และถ้ามีโอกาสก็ให้เจรจารื้อฟื้นการกลับคืนอำนาจของเจ้าพระยาไทรบุรีด้วย^๒ แต่นายฟูลเลอร์ตันกำชับเบอร์นี่ให้เจรจาก่อนในเรื่องรัฐมลายูและไทรบุรีเห็นเป็นสำคัญ ฉะนั้นการทำสัญญาข้อตกลงครั้งนี้ข้าหลวงใหญ่คงไม่ทราบ นายฟูลเลอร์ตันจึงให้เบอร์นี่กลับไปรายงานและนำข้อตกลงไปแจ้งพร้อมทั้งให้ข้าหลวงใหญ่ประทับตรารับทราบและรับรองก่อนเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๖๘ แล้วจึงเดินทางกลับมาเพื่อเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีที่กรุงเทพฯอย่างเป็นทางการ

^๑ Ibid., p. 694.

^๒ Ibid., pp. 664 - 666.

^๓ Henry Burney, The Burney Papers. Vol. II. part III, p.56.

^๔ Ibid., p. 106.

เจ้าพระยามนตรีศรีธรมราชา(น้อย) ในการเจรจาของคณะทูตของเบอร์นีย์กับราชสำนักไทย
ที่กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๓๖๔

เบอร์นีย์และคณะเดินทางออกจากป็นังเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๓๖๔ ผ่านมะละกา
สิงคโปร์ ตรังกานู มาถึงเมืองนครศรีธรรมราชวันที่ ๒๔ ตุลาคม ปรากฏว่าบุตรชาย
คนเล็กของเจ้าพระยามนตรีฯ(น้อย)ป่วย เจ้าพระยามนตรีฯจึงให้บุตรชายชื่อเผือกและ
ขุนอัคนีพร้อมผู้ติดตามอีกจำนวนหนึ่งร่วมเดินทางไปกับเบอร์นีย์ก่อน เจ้าพระยามนตรีฯจะ
เดินทางติดตามขึ้นมาทางบกภายหลังให้ทันกับเบอร์นีย์ถึงกรุงเทพฯ เบอร์นีย์ให้นายฮาร์ริส^๒
และลามเดินทางร่วมกับเจ้าพระยามนตรีฯ เพื่อมิให้เจ้าพระยามนตรีฯทลบทลัดไม่เข้ากรุงเทพฯ
ทั้งนี้ทางฝ่ายอังกฤษต้องการให้เจ้าพระยามนตรีฯ เป็นกำลังช่วยเหลือในการเจรจากับราช
สำนัก เพราะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายู และมีการตกลง
ทำความเข้าใจกันเรียบร้อยในข้อตกลงเบื้องต้นมาก่อน และอังกฤษหวังว่าเจ้าพระยา
มนตรีฯคงจะมีอิทธิพลสำคัญที่จะทำให้การเจรจาที่กรุงเทพฯบรรลุผลได้ ดังปรากฏข้อความ
ในจดหมายของ นาย คัมบลิว.เอ. คลีบลี ถึงเจ้าพระยามนตรีฯว่า

...ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ถ้าหากเพื่อนของข้าพเจ้าได้ช่วย
เจรจาเป็นตัวกลางให้ที่กรุงเทพฯแล้ว สัมพันธภาพอันยืน
ยงของประเทศของเราทั้งสองก็คงจะตั้งอยู่ได้สืบไป...

เจ้าพระยามนตรีศรีธรมราชา(น้อย)นับเป็นบุคคลสำคัญในการทำความเข้าใจ
ทำให้เบอร์นีย์ไว้วางใจ และเป็นตัวกลางที่เสริมสร้างสัมพันธอันดีระหว่างไทยกับอังกฤษ
ในครั้งนี้อย่างมาก นับตั้งแต่เบอร์นีย์มาถึงเมืองนครศรีธรรมราชและในการเจรจาที่
กรุงเทพฯที่เมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยามนตรีฯให้การต้อนรับคณะทูตอย่างดี

^๑ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นีย์. เล่ม ๑, หน้า ๑๗ - ๑๘.

^๒ Henry Burney, The Burney Papers. Vol. II. part V,
p. 109.

^๓ กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓๗.

พร้อมกับทำความเข้าใจกับเบอร์นีในช่วงสี่ว่าอังกฤษส่งเบอร์นีมาสืบข่าวเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อหาทางให้รัฐบาลอังกฤษเข้าครอบครองด้วย เบอร์นีปฏิเสธข่าวนี้ระหว่างที่เบอร์นีเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ เจ้าพระยานครฯ ได้มีจดหมายแจ้งข่าวไปยังนายพลเลอร์ดันและขอให้ส่งแพะซึ่งเจ้าพระยาฯ (น้อย) จัดหาไปให้ผู้สำเร็จราชการที่เบงกอลด้วยอันก่อให้เกิดความเข้าใจและบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีขึ้น นับว่าเจ้าพระยาฯ (น้อย) มีศิลปะทางการทูตอยู่

เบอร์นีเดินทางเข้ามาถึงปากน้ำ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๖๔ มีการต้อนรับถกเถียงกับเจ้าหน้าที่ไทยที่ปากน้ำ เรื่องคดีอาชญากรรมที่เรือที่จะเข้ามากรุงเทพฯ อยู่หลายวัน ท้ายสุดไทยยอมให้เบอร์นีนำเรือที่คดีอาชญากรรมเป็นล่องข้ามสันดอนเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ได้ในวันที่ ๔ ธันวาคม เบอร์นีกล่าวว่าไทยหาเหตุผลวงเวลาให้เจ้าพระยาฯ (น้อย) เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ให้ทันเบอร์นี แสดงว่าในการเจรจากับคณะทูตครั้งนี้ทางราชสำนักให้ความสำคัญแก่เจ้าพระยาฯ มาก เจ้าพระยาฯ เดินทางถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๖๔^๓

ก่อนที่เจ้าพระยาฯ (น้อย) จะมาถึงกรุงเทพฯ เบอร์นีก็ได้พยายามติดต่อเจรจาทำความตกลงกับฝ่ายไทยบ้างแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องเชลยศึก แต่ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเสนาบดีไทยไม่ค่อยได้ไว้วางใจอังกฤษ ฉะนั้นเมื่อเจ้าพระยาฯ มาถึงกรุงเทพฯ ได้ให้เบอร์นีไปพบที่บ้านพักในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ เบอร์นีจึงเล่าปัญหาต่าง ๆ ให้ฟังและเบอร์นีเองจะมีความไว้วางใจในตัวเจ้าพระยาฯ มาก เนื่องจากเจ้าพระยาฯ ให้ความสนธิสนมเป็นกันเองกับเบอร์นีตลอดเวลา และยังส่งข่าวให้เบอร์นีทราบทุกระยะอันทำให้เบอร์นีเข้าใจสถานการณ์และเรื่องราวที่มาเจรจาติดต่ออยู่เสมอ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ - ๒๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐ - ๓๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

เจ้าพระยามานวราชเสวีจะเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจระหว่างเบอร์นีย์และเสนาบดีฝ่ายไทย ดังเช่น เบอร์นีย์โกรธไม่พอใจเจ้าพระยาพระคลังที่ขี้ขลาดขี้หนายของอังกฤษที่ส่งจากเมืองทวายเข้ามากรุงเทพฯ เบอร์นีย์ไปเยี่ยมเจ้าพระยาพระคลังว่าก็ไม่มาเยี่ยมตอบ และเรียกคนเรือที่ได้รับคำสั่งให้มารับใช้ทุกคนกลับไป เบอร์นีย์ถือว่าทำให้คณะทูตเสียเกียรติจึงเขียนจดหมายร้องเรียนจะเสนอต่อคณะเสนาบดี เจ้าพระยามานวราชเสวีของเบอร์นีย์ไม่ให้ส่งจดหมายร้องเรียนและให้ไปเยี่ยมเจ้าพระยาพระคลังอีกครั้งจะได้รับการเยี่ยมตอบแทน เบอร์นีย์ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำและก็ได้รับผลตอบแทนดังกล่าวในบางครั้งเจ้าพระยามานวราชเสวีจะทำหน้าที่หึงงายฝ่ายอังกฤษให้ไทย เช่น เจ้าพระยามานวราชเสวีว่าถ้าคณะเสนาบดีปฏิเสธข้อตกลงเรื่องเมืองไทรแล้วจะก่อให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษหรือไม่^๒ เป็นต้น การเจรจาติดต่อของเจ้าพระยามานวราชเสวีกับเบอร์นีย์ทำบ่อยครั้งในลักษณะการส่งข่าวให้ทราบ แนะนำ และซักถามข้อข้องใจจากเบอร์นีย์อยู่เสมอ ทำให้เหตุการณ์ซับซ้อนยุ่งยาก ลคน้อยลง และมีความเข้าใจอันดีต่อกันมาแทนที่

อย่างไรก็ตามเจ้าพระยามานวราชเสวี (น้อย) คงจะอยู่ในฐานะลำบากใจที่รับภาระในการติดต่อเจรจากับเบอร์นีย์โดยตรง เนื่องจากเหล่าเสนาบดีไม่ค่อยพอใจที่เจ้าพระยามานวราชเสวี (น้อย) สนับสนุนกับเบอร์นีย์มาก จึงหวาดระแวงว่าเจ้าพระยามานวราชเสวีจะเจรจาให้ผลประโยชน์อังกฤษมากกว่าไทย และเกิดข่าวลือว่าเจ้าพระยามานวราชเสวีติดต่อกับเบอร์นีย์อย่างลับ ๆ เพื่อจะขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลอังกฤษยึดราชบัลลังก์ เพราะเจ้าพระยามานวราชเสวีเป็นโอรสลับของพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและกรมหมื่นศักดิ์กิติพลเสถียร ซึ่งขณะนั้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

- ^๑ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นีย์ เล่ม ๒ หน้า ๑๘ - ๑๖.
^๒ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นีย์ เล่ม ๑ หน้า ๑๕๕.
^๓ กรมศิลปากร, เอกสารของเฮนรี เบอร์นีย์ เล่ม ๒ หน้า ๓๐.

(วังหน้า) ได้ให้ความไว้วางใจแก่เจ้าพระยามหานครในฐานะที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับหัวเมืองบักขี้ไตและสถานการณ์ต่าง ๆ ใต้ เบอรันั้นกล่าวว่า เจ้าพระยามหานครได้พยายามชี้แจงให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วังหน้า และเจ้าพระยาพระคลังยินยอมตามข้อเสนอของเบอรัน้อย ๆ แต่ในเรื่องการรื้อฟื้นให้เจ้าพระยาไทรบุรีกลับมาครองไทรบุรีนั้นได้รับการคัดค้านจากเจ้าพระยามหานครมาก ทั้งนี้คงเป็นเพราะเจ้าพระยามหานครต้องการรักษาผลประโยชน์ของไทยในเมืองไทรบุรีไว้ และคงจะหวังใช้เมืองไทรบุรีเป็นรัฐกันชนให้กับไทยด้วย ถ้าปล่อยให้เจ้าพระยาไทรบุรีกลับมาครองเมืองไทรบุรี อังกฤษก็จะต้องมีอิทธิพลเหนือรัฐไทรบุรีอันจะเป็นทางให้แก่อิทธิพลเข้ามาในเขตไทยเรื่อย ๆ นับว่าเจ้าพระยามหานครก็ได้พยายามอ้อมอ้อมชักจูงให้ไทยทำสัญญาฉบับเบอรันี้โดยที่พยายามรักษาผลประโยชน์และอำนาจของไทยไว้ด้วย

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวว่า ในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะไม่โปรดฯ ให้รับทำสัญญา จะโปรดฯ ให้เป็นทางไมตรี แต่กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมหมื่นสุรินทรรักษ์ เจ้าพระยาพระคลังและเจ้าพระยามหานครศรีธรรมราชกราบทูลวิงวอนว่าควรจะทำ เพราะอังกฤษมาขอทำสัญญาครั้งที่ ๒ แล้ว และมีเขตแดนติดต่อกับไทยทางใต้ มิฉะนั้นอังกฤษอาจจะหาเหตุทำสงครามกับไทยก็ได้ นอกจากนั้นสถานการณ์ขณะนั้นคืออังกฤษชนะสงครามพม่าในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๖๘ คงทำให้ไทยหวั่นเกรงอังกฤษมากขึ้นและยอมทำสัญญากับอังกฤษอย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๖๘

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล-

ที่ ๓ เล่ม ๑ หน้า ๓๑.

^๓ รายละเอียดของสนธิสัญญานี้ดูจาก หอสมุดวชิรญาณ, จดหมายเหตุ

รัชกาลที่ ๓ จ.ศ. ๑๑๘๘ (พ.ศ. ๒๓๖๘), เล่มที่ ๑๕.

ในสนธิสัญญาครั้งนี้ที่เกี่ยวกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ก็เกี่ยวกับหัวเมืองมลายูเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีการตกลงกันอย่างเป็นทางการว่า ไทยจะไม่รบกวนการค้าระหว่างเมืองศรีกรุง เมืองกลันตัน กับอังกฤษ ไทยจะไม่เรียกเก็บภาษีเสบียงอาหารที่เมืองไทรบุรีจากอังกฤษ ไทยจะไม่แทรกแซงกิจการในเมืองเประและอนุญาตให้เมืองเประส่งดอกไม้ทองเงินไค้ตามใจสมัคร ทั้งนี้อังกฤษจะต้องให้เจ้าพระยาไทรบุรี(ปะแงรัน) ไปที่อื่นที่ไม่ใช่เกาะปีนัง อังกฤษจะต้องป้องกันมิให้เมืองสลังงอร์มาเบียดเบียนเมืองเประ และอังกฤษจะไม่แทรกแซงกิจการในเมืองเประ

จะเห็นว่าไทยได้ประโยชน์จากสัญญา คือ ทำให้อังกฤษยอมรับสิทธิในการครอบครองเมืองไทรบุรีของไทยและป้องกันมิให้เจ้าพระยาไทรบุรีกลับมากครอบเมืองไทรบุรีอีก แต่ทั้งนี้ไทยก็ต้องยุติการขยายอิทธิพลลงไปในเมืองเประและเมืองสลังงอร์ด้วย ซึ่งก็นับเป็นการดีเพราะถ้าไทยยังคงยึดนโยบายเก่าอยู่ ก็อาจจะกระทบกระทั่งกับอังกฤษจนอาจเกิดสงครามและไทยอาจจะสูญเสียอิสรภาพไปในที่สุด เพราะในเรื่องการทำสัญญานี้ ปัญหาในเรื่องเมืองมลายูเป็นปัญหาใหญ่และละเอียดถี่ถ้วนซึ่งที่อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้มากกว่าประเด็นอื่น ๆ ในสัญญา การที่ไทยยอมทำสนธิสัญญากับอังกฤษครั้งนี้นับเป็นการยุติปัญหาเรื่องเมืองมลายูกับอังกฤษลง ฝ่ายอังกฤษก็พอใจที่ไทยยอมยกเลิกไม่ขยายอิทธิพลลงไปในรัฐมลายูอื่น ๆ อีกอันจะกระทบกระเทือนการค้าผลประโยชน์ของอังกฤษ นอกจากนี้อังกฤษพอใจที่ได้รับสิทธิในการซื้อเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรีโดยไม่ต้องเสียภาษี อังกฤษพยายามป้องกันมิให้เจ้าพระยาไทรบุรีกลับมากครอบอีก แต่เจ้าพระยาไทรบุรีก็ไม่ละทิ้งความเพียรพยายามจะกลับมากครอบเมืองไทรบุรีอีก จึงได้พยายามสะสมกำลังและยุ้งให้ชาวไทรบุรีก่อการชบด ๒ ครั้ง คือ ใน พ.ศ. ๒๓๗๔ และ พ.ศ. ๒๓๘๑ แต่อังกฤษให้ความช่วยเหลือไทยทั้ง ๒ ครั้งคั้งที่กล่าวแล้วในบทที่ ๕

หลังจากทำสัญญาเบอร์นี้เรียบร้อยแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพระยานครฯ กับรัฐบาลอังกฤษไม่ขัดแย้งกันมากมายนัก มีการติดต่อร่วมมือกันกับอังกฤษทางด้านการค้าบ้าง การร่วมมือในการปราบปรามโจรสลัดบ้างเรื่อยมาจนสิ้นสมัยของเจ้าพระยา นครศรีธรรมราช(น้อย) บทบาทของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย)ที่เกี่ยวข้องกับ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ โดยเฉพาะกับรัฐบาลอังกฤษที่ป็นิ่งจึงเน้นหนักทางด้าน รัฐมลายู เมื่อปัญหาความขัดแย้งทางค้านี้เริ่มคลี่คลายไปในทางเข้าใจกันขึ้น บทบาทของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย)ทางการต่างประเทศจึงลดลง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย